

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ-ЖУРНАЛІСТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЯВЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ

У статті висвітлено наукові погляди на проблему професійного самовиявлення особистості, розкрито роль позааудиторної роботи в процесі професійної підготовки майбутніх журналістів, визначено етапи підготовки студентів до професійного самовиявлення, окреслено шляхи актуалізації цього процесу, описано методи, форми роботи та засоби збагачення майбутніх фахівців ЗМІ досвідом журналістської діяльності.

Зауважено, що в процесі позааудиторної роботи студенти вчать сприймати дійсність і оперативно реагувати на зміни в усіх сферах життя, спрямовувати суспільство на нову якість спілкування, не лише на високому рівні володіти професійними технологіями, а й глибоко усвідомлювати відповідальність перед законом та власним сумлінням за свою діяльність, розвивати цінності громадянського суспільства, сприяти консолідації нації, інтеграції України в європейський і світовий простір як конкурентоспроможної держави, майбутнє якої значною мірою залежить від професіоналізму журналістів як представників четвертої влади, від їхньої громадянської позиції та соціальної активності.

Ключові слова: журналістська освіта, особистісне зростання, особистість, професійне самовиявлення, розвиток, творча самореалізація, самовдосконалення впродовж усього життя.

У контексті нових реалій зростає соціальна роль журналіста з високим рівнем загальної й професійної культури, зі стійкою громадянською позицією та почуттями патріотизму й відповідальності перед суспільством. Умови сьогодення вимагають активізації вищезгаданих якостей особистості студента в процесі позааудиторної роботи.

З новим осмисленням професійних функцій та соціальної ролі фахівців ЗМІ на теренах незалежної України постала необхідність пошуку нових шляхів і підходів до підготовки майбутніх журналістів.

У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців ЗМІ важливо зростити такого журналіста, який “може побачити те, що ніхто ніколи не помітить” [7, с. 7], який стане справжнім представником “четвертої влади”.

Сьогодні суспільству потрібні журналісти-професіонали вищого ґатунку – чесні, ерудовані, справедливі, толерантні, гуманні, доброзичливі, ввічливі, щирі, допитливі, спритні, кмітливі, фізично витривалі.

Актуальність порушеної в статті проблеми підкреслюється не лише посиленою соціальною потребою в активних журналістах, здатних до професійного самовиявлення, а й зростанням потреби особистості в самовдосконаленні, її прагненням до творчої самореалізації. Теоретична значущість і недостатня розробленість цієї проблеми визначили тему статті.

Мета статті – розкрити роль позааудиторної роботи в процесі професійної підготовки майбутніх журналістів, висвітлення філософських, педагогічних, психологічних і журналістських поглядів на проблему.

Особливості підготовки журналістських кадрів досліджено в працях Н. Агеєнко, Ю. Андрєєвої, А. Бобкова, Р. Бухарцева, В. Горохова, В. Гоян, О. Дорошук, В. Здоровеги, С. Корконосенка, Г. Лазутіної, Г. Мельник, А. Марачевої, В. Олешка, О. Самарцева, Л. Світич, І. Чемерис, О. Чернікової, А. Ширяєвої, І. Фатєєвої, Ю. Шаповала, Л. Шестьоркіної та ін.

Професія журналіста цікава – універсальна й розмаїта [1]. Перед сучасними журналістами не стоїть завдання створення вичерпно повної картини світобудови. Втім вони мають змогу вкласти в неї свій шматочок мозаїки, при цьому зберігши цілісність і сенс [4, с. 47].

На думку В. Здоровеги, сучасні умови вимагають гнучкішої системи підготовки й самопідготовки майбутнього журналіста [2]. Особливо важливим є створення комфортного освітнього середовища, в якому студент може самовиразитися в процесі таких видів позааудиторної діяльності, як дискусія, семінар-інтерв'ю, випуск студентської газети, публічний захист творчих проектів, творчі зустрічі з відомими журналістами, успішними людьми, розробка студентських блогів тощо, що сприяють накопиченню й передачі досвіду творчої діяльності.

Слід акцентувати увагу на поєднанні індивідуальної та колективної форм навчання; самоорганізації творчої самостійності майбутніх журналістів, конструюванні журналістських ситуацій, що стимулюють творче мислення, розвиток культури діалогу, творчий підхід до вирішення професійних завдань.

У цьому контексті первинною є роль духовно-творчої взаємодії студентів і викладачів, гуманістичних міжособистісних стосунків.

Під час позааудиторної роботи необхідно враховувати, яких журналістів потребує сьогодні суспільство (компетентних, творчих, конкурентоспроможних, комунікабельних працівників засобів масової інформації, з журналістським відчуттям дійсності й особливим професійним світоглядом, з інноваційним мисленням, з філософським поглядом на явища та події життя, з сильною харизмою, зі стійкою громадянською позицією, високою професійною культурою і духовністю – журналістів чесних, ерудованих, толерантних, гуманних, щирих, допитливих, спритних, кмітливих, фізично витривалих) і, відповідно до цього, спрямовувати навчально-виховний процес, пам'ятаючи, що журналіст має бути “і професіоналом, і високоосвіченою людиною, справжнім представником інформаційної еліти” [3, с. 13].

У процесі позааудиторної роботи формується стійка громадянська позиція й особливий журналістський характер, виникають нові ідеї щодо покращання майбутньої професійної діяльності. Студенти моделюють ситуації, добирають запитання і проводять інтерв'ю, під час якого з'ясовуються актуальні проблеми, які хвилюють сучасне суспільство.

Наприклад:

– Що Вас не влаштовує в сучасній системі підготовки студентів-журналістів в Україні?

На таке запитання студенти відповідають, що в основному не вистачає практики: “Складно буває, коли потрапляєш на місце проходження виробничої практики, хоч і не пропуслав начальних занять в університеті, –

все одно не вистачає отриманих знань, бо немає ще практичного досвіду. Важко вперше розпочинати зйомки журналістського ролика, а якби цього навчився робити раніше, то впевненіше себе почував би на робочому місці. Побажання – більше занять проводити у творчій лабораторії”.

– Які види позааудиторної роботи можете запропонувати для того, щоб стало цікавіше навчатися?

Студенти найчастіше відповідають, що необхідно розвиватися й поза навчанням, тобто намагатися самовиявитися в тому виді діяльності, який тобі ближчий за покликанням і вподобаннями.

Питання актуалізації творчого й професійного самовиявлення майбутнього журналіста є надзвичайно важливим у контексті позааудиторної роботи. На нашу думку, для цього необхідно створити сприятливі педагогічні умови, насамперед, – професійно орієнтоване журналістсько-творче середовище самовиявлення студентів. Важливим є поетапність цього процесу:

1) професійно орієнтований етап (формування ціннісного ставлення до професійної діяльності й уявлень про журналістську творчість, розвиток творчого мислення і культури мовлення журналіста);

2) професійно-практичний етап (оволодіння основами професійної грамотності, формування образу творчої професійної діяльності, прагнення до професійно-творчої самореалізації);

3) професійно-творчий етап (формування засад професіоналізму, усвідомлення студентами творчої суті журналістської діяльності та самого себе як творчого журналіста).

На першому (професійно-орієнтованому) етапі потрібно було виконати такі завдання: оптимізація адаптації першокурсників до навчання у ВНЗ; діагностика творчих здібностей і спроможності до професійного самовиявлення в журналістиці; формування ціннісного ставлення до професійної творчої діяльності; формування навичок самостійної роботи; пробудження у студентів інтересу та позитивного ставлення до процесу творчості; формування у майбутніх журналістів прагнення до збагачення досвіду професійно-творчої самореалізації.

Для виконання вищезазначених завдань доцільно застосовувати такі методи: професійної мотивації, аргументації, словесні й наочні, роботу з книгою, діагностики, організації та управління самонавчанням. Використовувалися такі форми навчання студентів: лекції, семінари, консультації, бесіди, анкети, тести, творчі зустрічі, літстудія, дискусії, екскурсії в редакції, теле/радіостудії, моніторинг адаптації до навчання у ВНЗ. Серед засобів, що сприятимуть актуалізації творчого потенціалу: підручники, довідники, словники, анкети, тести, Інтернет-сайти, преса, журналістські блоги, ЗМІ.

Результатом має стати успішна адаптація до навчання у творчому журналістському освітньому середовищі ВНЗ; прагнення студентів до самонавчання, саморозвитку та професійно-творчої самореалізації; глибоке засвоєння навчальних дисциплін; загальна ерудиція; система духовних цінностей; творче асоціативне мислення; потреба у професійно-творчому самовиявленні.

Завданнями другого (професійно-практичного) етапу актуалізації професійного самовиявлення майбутнього журналіста є: формування системи професійних знань, загальної ерудиції, ціннісних орієнтирів і журналістського світогляду студентів; розвиток асоціативного, творчого мислення; формування образу творчої професійної діяльності майбутнього журналіста; розвиток творчих можливостей студентів; формування журналістсько-творчих умінь і навичок оволодіння прикладними інформаційними технологіями; пробудження потреби в духовно-творчій взаємодії, формування творчої активності; створення мотивації до підвищення рівня сформованості компонентів творчого потенціалу під час навчальних занять і позааудиторної роботи; формування творчого підходу до осмислення світу й аналізу суспільного життя та журналістської спрямованості професійних інтересів.

Для виконання вищезгаданих завдань можна застосувати такі методи: діагностичні, асоціативні, діалогічні, відео-метод, переконання, піднесення особистісного статусу студента, інтерактивні, імітаційні, діалогічні, практичні, проблемні, ситуаційні, самостійної роботи, метод творчих проєктів, фасилітацію, заохочення професійно-творчого самовиявлення, моніторинг асоціативного, творчого мислення.

Серед форм навчально-виховної роботи зі студентами найефективнішими, на наш погляд, є: інтерактивні лекції, практичні, семінарські заняття, анкети; тести, проблемні дискусії, виробнича практика, ділові та рольові ігри, творчі роботи, портфоліо, розробки сценаріїв програм, макетів газет і журналів, “клуб професійної інноватики журналіста”, “школа журналістської творчості” тощо.

Серед засобів успішності виконання завдань: навчальні посібники, наукова й художня література, словники, інтернет, преса, мультимедіа, аудіо/відеозаписи, відео/телекамери, мультимедійний супровід, творчі студентські лабораторії, теле/радіостудії, редакція студентської газети, прес-центр, студентські блоги, друковані, мережеві, теле/радіо-ЗМІ.

На професійно-практичному етапі актуалізації професійного і творчого самовиявлення майбутнього журналіста було досягнуто таких результатів, як: активізація творчих здібностей і можливостей; комунікативна, технологічна компетентність майбутніх журналістів; творчий підхід до осмислення світу й аналізу суспільного життя; чітка громадянська позиція студентів; здатність до створення власних журналістських тестів; соціальна та творча активність; спрямованість на професійно-творчу самореалізацію; журналістський світогляд.

На нашу думку, завдання професійно-творчого етапу професійного самовиявлення майбутнього журналіста: розвиток творчої журналістської індивідуальності та збагачення досвіду професійно-творчої самореалізації; формування засад професіоналізму й журналістської майстерності; стимулювання до самореалізації у творчій діяльності; формування готовності до творчої діяльності; профілактика професійного вигорання.

Для виконання завдань професійно-творчого етапу актуалізації творчого потенціалу майбутнього журналіста необхідно використовувати ін-

терактивні, пошуково-дослідницькі, проблемні, діагностичні, ситуаційні, діалогічні методи, контроль і самоконтроль, метод творчих проєктів, стимулювання творчої діяльності. У позааудиторній роботі доцільно звертатися до таких форм діяльності студентів: участь у громадській організації “Небо без кордонів”, створення студентських блогів, веб-сайтів, портфоліо, проєктів теле/радіо-передач, написання публікацій у ЗМІ, наукових робіт; організація дискусійної платформи “Журналіст ХХІ століття”, творчі звіти, цікаві зустрічі, круглі столи, майстер-класи, презентація проєктів, моніторинг готовності до професійного самовиявлення.

Засобами, що сприяють актуалізації професійного і творчого самовиявлення майбутнього журналіста, можуть стати: творча лабораторія, відео/телекамери, мультимедійний супровід, преса, інтернет-видання, радіо, телебачення, дипломи, нагороди, висвітлення у ЗМІ, “Школа молодого журналіста” (де студенти-журналісти виступають у ролі тренерів для учнів-старшокласників із загальноосвітніх навчальних закладів області та міста, які обрали журналістську професію для детальнішого ознайомлення з метою професійного самовизначення в майбутньому).

Результатами професійно-творчого етапу актуалізації творчого потенціалу майбутнього журналіста мають стати: творче спрямування професійної діяльності; глибоке усвідомлення соціальних ролей журналіста та творчої суті журналістської діяльності й самого себе як творчого журналіста; творча активність, мобільність, конкурентоспроможність майбутніх журналістів; створення студентами оригінального інформаційного продукту засобами індивідуального відображення; готовність майбутніх журналістів до творчої діяльності в журналістиці та професійно-творчого самовдосконалення.

Безперечно, у процесі підготовки майбутніх журналістів до професійного самовиявлення необхідно підвищувати вимоги до професійних компетенцій та особистісних якостей викладачів: психологічна готовність до сприйняття студентів як рівноправних суб’єктів педагогічного процесу; творче ставлення до розвитку творчого потенціалу особистості кожного студента з урахуванням індивідуальних особливостей; здатність до критичної самооцінки, педагогічної рефлексії і педагогічного самоаналізу; прагнення до постійного самовдосконалення; розуміння своєї педагогічної ролі фасилітатора, який сприяє саморозвитку та творчій самореалізації майбутніх журналістів.

Висновки. Отже, позааудиторна робота з майбутніми журналістами під час їхнього навчання у ВНЗ є тим благодатним підґрунтям, яке зумовлює активне професійне самовиявлення студентів. Тут діє важливий момент варіативності, свободи вибору й повного особистісного задоволення професійних інтересів, оскільки за участь у позааудиторній роботі не виставлятимуться бали, не вираховуватиметься кількість відпрацьованих кредитів, головне – збагачення досвідом професійної діяльності, що стане запорукою успіху в професійно-творчій самореалізації сучасного працівника ЗМІ.

У процесі позааудиторної роботи студенти вчать сприймати дійсність й оперативно реагувати на зміни в усіх сферах життя, спрямовувати

суспільство на нову якість спілкування, не лише на високому рівні володіти професійними технологіями, а й глибоко усвідомлювати відповідальність перед законом і власним сумлінням за свою діяльність, розвивати цінності громадянського суспільства, сприяти консолідації нації, інтеграції України в європейський і світовий простір як конкурентоспроможної держави, майбутнє якої значною мірою залежить від професіоналізму журналістів як представників четвертої влади, від їхньої громадянської позиції та соціальної активності.

Тому вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців ЗМІ до професійного самовиявлення є особливо актуальним завданням журналістської освіти.

Список використаної літератури

1. Журналіст як суб'єкт масово-інформаційної діяльності. Портрет професії журналіста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mediacub.lviv.ua/index.php/id/26>.
2. Здоровега В. Подготовка журналистов: взгляды со стороны / В. Й. Здоровега // Зеркало недели. – 2000. – № 39 (312). – 7–13 октября.
3. Москаленко А. Теория журналистики : навч. посіб. / А. Москаленко. – Київ : ЕксОб, 2002. – 334 с.
4. Основы творческой деятельности журналиста : учебник для студ. вузов по спец. “Журналистика” / редактор-составитель С. Г. Корконосенко. – Санкт-Петербург : Знание : СПБИНЭСЭП, 2000. – 272 с.
5. Сазоненко Г. С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею) / Г. С. Сазоненко. – Київ : Гнозис, 2004. – 684 с.
6. Свитич Л. Г. Профессия: журналист : учеб. пособ. / Л. Г. Свитич. – Москва : Аспект Пресс, 2003. – 255 с.
7. Сосновская А. М. Журналист: личность и профессионал (психология идентичности) / А. М. Сосновская. – Санкт-Петербург : Роза мира, 2005. – 206 с.
8. Сущенко Т. И. Вузовский педагогический процесс, способствующий формированию национальной творческой элиты / Т. И. Сущенко // Теория і практика управління соціальними системами. – 2002. – № 2. – С. 62–67.
9. Федорченко В. Вища освіта: педагогічна стратегія сучасності / В. Федорченко // Вища школа. – 2002. – № 1. – С. 35–41.
10. Шаповал Ю. Г. Мистецтво журналізму : монографія / Ю. Г. Шаповал. – Львів, 2007. – 320 с.

Стаття надійшла до редакції 01.12.2014.

Дяченко И. Н. Подготовка студентов-журналистов к профессиональному самовыражению в процессе внеаудиторной работы

В статье освещены научные взгляды на проблему профессионального самовыражения личности, раскрыта роль внеаудиторной работы в процессе профессиональной подготовки будущих журналистов, определены этапы подготовки студентов к профессиональному самовыражению, очерчены пути актуализации этого процесса, описаны методы, формы работы и средства обогащения будущих специалистов СМИ опытом журналистской деятельности.

Подчеркивается, что в процессе внеаудиторной работы студенты учатся воспринимать действительность и оперативно реагировать на изменения во всех сферах жизни, направлять общество на новое качество общения, не только на высоком уровне владеть профессиональными технологиями, но и глубоко осознавать ответственность перед законом и собственной совестью за свою деятельность, развивать ценности гражданского общества, способствовать консолидации нации, интеграции Украины в

европейское и мировое пространство как конкурентоспособного государства, будущее которого в значительной степени зависит от профессионализма журналистов как представителей четвертой власти, от их гражданской позиции и социальной активности.

Ключевые слова: журналистское образование, личностный рост, личность, профессиональное самоопределение, развитие, творческая самореализация, самосовершенствование на протяжении жизни.

Dyachenko I. Preparing of Students-Journalists to Professional Self-Expression in the Process of Extracurricular Work

The article deals with the scientific views on the problem of professional self-expression of personality, the role of extra-curricular activities in the process of professional training of future journalists, defined the stages of preparation of students for professional self-defined path of actualization of the process described methods, forms and means of enriching the future of media professionals with experience in journalism.

It is noted that the modern journalist should strive for continuous personal and professional self-development throughout life. It is emphasized that in the context of the new realities of the increasing social role of the journalist with a high level of General and professional culture, sustainable citizenship and sense of patriotism and responsibility to society.

The focus is on a combination of individual and collective forms of learning; self-organization of creative independence of future journalists, designing journalistic situations, stimulating creative thinking, developing a culture of dialogue, creative approach to the solution of professional problems.

It is emphasized that in the process of extra-curricular activities, students learn to perceive reality and to respond quickly to changes in all spheres of life, to guide society towards a new quality of communication, not only at a high level to have professional technology, but also deeply aware of the responsibility before the law and his own conscience for its activities, to develop the values of civil society, to contribute to consolidation, integration of Ukraine into the European and global space as a competitive state, the future of which depends largely on the professionalism of journalists as representatives of the fourth estate, from their civic and social activity.

Key words: journalism education, personal growth, personality, professional self-development, creative self-realization, self-improvement throughout life.